

УДК 821.133.1.02(4):[801.631.5:17.035.3]

СИМВОЛ ЗЕМЛІ У ТВОРЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ КАРТИНИ СВІТУ (НА ПРИКЛАДІ ФРАНКОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

Ірина Кушнір

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000,
e-mail: svtlit@franko.lviv.ua*

Дослідження архетипного символу землі у франкомовних літературах сприяє виразненню рис національної самобутності літератур Швейцарії, Бельгії, Франції. Через символіку землі розглянуто проблему національної ідентичності у романній творчості Л. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза та романі “Земля” Е. Золя.

Ключові слова: архетипний символ, етнообраз, національна ідентичність.

Одним із традиційних у мистецтві слова є символ землі, що через прадавній код національного світогляду, вміщений у ньому, став одним із ключових концептів і своєрідним засобом осмислення дійсності в європейському романі на межі XIX–XX століть. Символ землі як літературний етнообраз, що репрезентує націю, допомагає за референцією розкрити проблему “свій–інший”, висвітлити національну специфіку європейських літератур – Швейцарії, Бельгії, Франції, що засвідчують романи Емілія Золя (1840–1902), Каміля Лемоньє (1844–1913), Шарля-Фердинада Рамюза (1878–1947), які відобразили життя та мислення етносів з особливим розумінням символіки землі. У творчості франкомовних митців порушено важливі для визначення національної ідентичності питання: прийняття чи неприйняття “іншого”, підпорядкування чи протистояння йому, збереження “свого” і опанування “чужого”. Це сприяє ліпшому розумінню концепту “землі” в європейському культурному контексті. Актуальним напрямом сучасної імагології є дослідження архетипних символів, які відображені у різних літературах, сприяючи творенню національних характерів. Звідси метою цієї розвідки є вивчення ролі символу землі у творенні національного образу світу. Об’єктом дослідження є романна творчість К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза та роман “Земля” Е. Золя.

Проблема вивчення особливостей національного образу світу у франкомовних літературах крізь призму символу землі малодосліджена в сучасному літературознавстві. Утім, в останні десятиліття простежується посилення інтересу дослідників до питань національної ідентичності й функціонування архетипних символів у художній літературі. Про це свідчать кандидатські й докторські дисертації (Ю. Матасова, Н. Овчаренко, Г. Осадко, Л. Шурко та ін.). Водночас символіка землі у франкомовних літературах (Швейцарії, Бельгії, Франції) не була предметом спеціального розгляду. Романна творчість К. Лемоньє і Ш.-Ф. Рамюза в аспекті архетипної символіки землі

не розглянута ані у вітчизняному, ані в зарубіжному дискурсі. Романи Е. Золя нерідко привертали увагу літературознавців (П. Вернуа, О. Пузіков, Б. Реїзов, Г. Робер та ін.), проте символ землі у романах митця не досліджений комплексно в контексті літературного процесу.

Символіка землі, відображена у міфології та ритуалах, містить знання про місце людини у світі та структуру космосу в розумінні давніх цивілізацій. У них вона є точкою фіксованого зв'язку між рослинним-тваринним-людським світом і життям Всесвіту як єдиного організму. Усі культурні епохи – від доби античності до нашого часу – виявляли інтерес до символу землі, хоча, звичайно, у свій певний літературний та естетичний спосіб. Земля поряд з вогнем, повітрям та водою є однією з основних стихій світотворення [9, с. 664].

Символи – це найбільш універсальний і конструктивний засіб вираження світоглядних смислів завдяки їхній здатності поєднувати одиничне і загальне, матеріальне та ідеальне, конкретне та абстрактне, і є породжувальною моделлю [14, с. 141]. Дотримуємося думки вірменського літературознавця К. Свасьяна щодо трактування символу як “синтетичного судження, де предикат-специфікація приєднується до суб’єкта-філософії, і де їхній зв’язок визначений їхньою першочерговою культурною значущістю” [15, с. 8]. Розглядаємо символ як ідейно-образну структуру, що містить у собі узагальнений принцип подальшого розкриття згорнутого смислового змісту.

Символ взагалі розуміємо як універсальну конструкцію для вираження культурних смислів і цінностей (за К. Свасьяном та М. Рубцовим). Він є вираженням сутності пізнавального образу як наслідку узагальнюючої діяльності відображення, як форми позначення оточуючого світу. “Символізація – це функція процесу пізнавального відображення, що виникає в межах перетворення матеріального в ідеальні образи і зворотного перетворення абстрактно-понятійних образів у сприйнятну матеріально-предметну форму” [14, с. 139–140].

Як бачимо, поняття символу землі тісно пов’язане з поняттям художнього образу. “Образ – система взаємовідображень. Він розмовляє з нами своєю мовою, він є [...] особливою моделлю світу, яка вибирає і зіштовхує між собою різні грані буття, осягаючи їх у спільному відображенні як цілісність. Це мікрокосмос” [16, с. 80]. І художній образ, і образ-символ слугують меті художнього розкриття зображуваних явищ. У символічному образі розкриттю конкретного явища надано більш узагальнений зміст, причому символ вказує на принципово відмінний об’єкт, явище суспільне і природне, з яким за своєю суттю він не пов’язаний (наприклад, земля – ґрунт, земля – вічна екзистенція). “Тою чи іншою мірою будь-який образ умовний і символічний вже тому, що в одиничному втілює загальне” [16, с. 349]. Це характеризує і образ, і символ землі. Українська дослідниця Г. Осадко чітко розмежує поняття архетипний образ, образ-символ, знаковий символ, зазначаючи, що “образ-символ архетипного походження є глобальнішим і місткішим за інші, функціонує в усіх літературних епохах [...], є своєрідним сигналом [...] авторського бачення світу та етнічної приналежності митця” [12, с. 3]. Тому символ землі у цьому дослідженні трактуємо як архетипний.

Символ землі завжди є динамічним, рухомих; “[...] він не є даним, він лише заданий і спонукає до розумової діяльності”, тобто є активним [8, с. 524]. У ньому бачимо можливість множинних трактувань, декілька смислових пластів. “Треба зазначити

асоціативну природу символу, позаяк він потребує не тільки раціонально-логічного розуміння, але й емоційно-підсвідомого” [8, с. 524]. У символі землі домінантною є вища містична асоціація вічності життя. Справедливе зауваження Г. Хоткевича: “Земля, сей молох мільйонів людей, прикованих до неї, земля – творець і руйніватель, сліпа стихія, що ошчасливлює і згнітає в одну хвилю, незаслужено і сліпо [...] виступає [...] як жива істота. Се – сам мир, атмосфера, в котрій живуть і рухаються ніби свобідні люди” [17, с. 107–108]. Кожен з авторів прагне показати “сього колоса і його нерозривне павутиння” [17, с. 107–108].

Символ землі наявний у літературі не тільки в значенні тропа, а й універсальної категорії пізнання духовного єства. Це натяк на трансцендентну істину, на шлях утаємничення у першосутність. Символічне розуміння землі в різних культурах відображає закони природи, контрасти і перетворення, що визначають зв’язок людського та космічного життів. Суміщення прадавнього та сучасного розуміння землі привело до її трактування як сутності буття. Таке ставлення до символу землі характерне для багатьох творів світової літератури.

За твердженням І. Волошина, “художній текст привертає увагу дослідника до універсального механізму людського сприйняття і мислення, згідно з яким самосвідомість мистця визначається міфологічно-релігійним тезаурусом, який організований за метафоричною та метонімічною осями” [3, с. 51]. За концепцією Е. Кассіра у “Філософії символічних форм” художній твір є особливою символічною формою. Романи Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза повною мірою відображають пантеїстично-метафоричне мислення етносу, зображеного у творі, з його особливим розумінням символіки землі. Художній твір випромінює розмаїття спалахів, читач завдяки цьому “[...]отримує певне уявлення про істину слова, яке постає в цих променях” [6, с. 194], у цьому випадку – про символ землі в авторському трактуванні. Такий символ містить код прадавніх архетипів національного світогляду, зазначає Л. Мороз у статті про національне, загальнолюдське і духовне як основу універсалізму [10]. Вони спільні для народів світу, через них національна ментальність постає як частка вселюдської [10, с. 32]. Символіка землі як образне втілення зв’язку між явним і прихованим смислом, безперечно, виявляється багато у чому спільною у цих франкомовних письменників.

Через призму символіки землі вивчають проблему національного характеру і національного образу світу, які досліджує імагологія. Як зауважує Дж. Лірсен, знаємо чужоземні культури не безпосередньо, а з усталеної думки про них, з стереотипів, які є спрощеними образами [19]. Треба остерігатися поверхневого трактування національного образу, що, з’явившись на побутовому рівні, може впливати на імагологічні уявлення. Імагологія вивчає поняття нації як ідентифікації себе з певними національними міфами, “інтелектуальними конструктами, що є в основі відчуття приналежності до нації”, тобто, певні ментальні моделі, що є підґрунтям для національної ідентичності [13].

Одним з напрямів досліджень імагології є культурна іконографія (вивчає складний механізм формування іміджів, образів “свій–інший” під впливом соціокультурних та інших чинників), засновником якого вважають Д.-А. Пажо. У його головних працях, серед яких “Культурна іконографія: від порівняльного літературознавства до культурної антропології”, цей французький вчений запропонував вивчати образ “чужого” в контексті ментальних структур, що впливають на вибір творення образів за-

лежно від широкого культурно-історичного контексту. Як вважає Д.-А. Пажо, література є засобом уявлень про культуру. Львівський дослідник В. Будний пропонує термін літературна етноімагологія, що вивчає літературне зображення інших народів і країн [1]. Предметом цієї компаративної галузі є літературний етнообраз, що конструює не лише індивідуальні риси, а й етнічну (національну) ідентичність зображуваних персонажів, краєвидів чи історичної минувшини, подаючи певні їхні ознаки як “типові” для відповідної країни, “характерні” для народу загалом [1].

Слушно зазначив З. Константинович, що “справжня історія це не “події”, а історичний рух поглядів, передусім, у змінах свідомості, а ці зміни можна побачити у невеликих, дрібних змінах у житті та суспільстві, у відносинах між людьми, у формах певних інституцій” [7]. Тому слово “менталітет” отримало термінологічне значення – свідомість певного колективу, яку бачимо у приналежних до цього колективу людей, у способі мислення, відношення, вираження та висловлення почуттів [7]. Він є національним об’єднанням, у менталітеті та способі мислення якого присутня й відповідна колективна картина про інші народи. З інтенсивним вивченням алтеритету і менталітету розвинулася “ксенологія” як наука про “чужорідне”, як протиставлення “свого”, тобто, констатація різних профілів чужого та конструкція чужого. Науковець В. Будний слушно зазначив, що “зустріч з Іншим – його прийняття чи неприйняття, підпорядкування йому, панування над ним чи діалог із ним – спонукає до вслухання у власне “Я”” [1].

Відомий бельгійський компаративіст Г. Дисеринк уточнив завдання імагології, що зосереджує свою увагу на вивченні уявлень про інші етноси та культури: вона є “спеціальною ділянкою, що обіцяє збудувати міст до інших гуманітарних галузей” [18]. На сучасному етапі першочерговим є дослідження стосунків суб’єкта зі своїми та чужими етнокультурними спільнотами. Концепти “свій–чужий” складають основу “архетипних психологічних і культурних категорій” [2, с. 70], до того ж, як наголосив Д. Наливайко, свій та інший “виступають як взаємопроникні й взаємопов’язані світи, тут Інший не є лише опозицією Своему, а й способом та формою його присутності у світі” [11, с. 17]. Наступна проблема, що тісно пов’язана з попередньою, – ідентичність Я у етнокультурному просторі. В українській науці цією проблемою займаються Д. Наливайко, Т. Денисова, О. Веретюк, Р. Гром’яка.

Саме через символ землі досліджують національну ідентичність зображуваних персонажів, оскільки їхню позицію розглянуто як типову для конкретної країни. Такий літературний етнообраз, що репрезентує цілу націю, допомагає за референцією вивчати проблему “свій–інший”. Так виявляється національна специфіка Швейцарії, Бельгії, Франції. На думку Т. Воропаєвої, продуцентом етнічної картини світу є спільнота, а національний образ світу творять освічені верстви суспільства, окремі історичні постаті, національні генії [4, с. 24]. У цьому випадку репрезентативною є творчість обраних для дослідження письменників. У літературному трактуванні Ш.-Ф. Рамуза іншість повинна бути асимільована чи виключена у швейцарській традиції. Діалогічну модель репрезентує культурна традиція Франції та Бельгії, що є більшою чи меншою мірою відкрита для впливів “іншого”. Проте проблема бельгійської ідентичності сконцентрована на збереженні та захисті “свого”, що не повинно підпадати під вплив “іншого”; формуватися у взаємодії з іншими, не підпадаючи під повну залежність, що веде до втрати самотності. Прикладом цього є спрямування творчості К. Лемоньє.

Вивчення особливостей національного образу світу у різних франкомовних культурах через символ землі є актуальним у сучасному літературознавстві. Коло проблем, які порушують: прийняття чи неприйняття “іншого”, підпорядкування чи протистояння йому, панування чи діалог – сприяють ліпшому розумінню “малої батьківщини”. Як зазначив болгарський вчений Г. Гачев, всі народи “[...] включені в єдиний світовий історичний контекст [...], вони ходять по різній землі [...] – тобто виростають з різного ґрунту. А звідси цінності, спільні для всіх народів [...] розташовуються у різному співвідношенні” [5, с. 47]. Це дає підставу говорити про спільність витоків символіки землі з особливим її трактуванням у кожній з франкомовних культур.

Символ землі може виявлятися у багатстві своїх специфікацій як концепт, символічний образ, архетипний символ, мотив (лейтмотив), стильова домінанта і т. д. Кожен ракурс висвітлює його по-особливому, але вони завжди демонструють щось спільне. Вияви символу землі різноманітні – земля може бути символом в одній художній реальності, однак не бути таким в іншій реальності. Один і той самий символ у різних текстах автора може виявлятися семантично відмінним, смислові інтерпретації щоразу будуть залежати від авторської свідомості, художнього світу конкретного твору. Встановлено, що будучи важливим механізмом пам’яті культури, символ землі здатен переносити одне й те саме значення з одного культурного простору в інший. Водночас символ землі активно корелює з культурним контекстом, трансформується під його впливом. Символ землі є напрочуд рухливим, у ньому втілено множинність трактувань, нашарування різних смислів.

У художньому втіленні символу землі виявилися стильові домінанти творчості митців. У Е. Золя цей символ відображає безмежну владу землі над людиною, він є центром романної структури (“Земля”). К. Лемоньє використав символ землі у трактуванні таємної сутності життя землі як Матері (буття і людини), через символ землі зацентровано й материнське начало жінки. Ш.-Ф. Рамюз веде читача від розуміння часткового до досягнення цілого, до узагальнення образу землі як символу батьківщини, рідної землі, первісних витоків, які дають сили для духовного відродження людини. Проте за всіх відмінностей, які набуває символ землі у романах митців, він зберігає в собі архетипне ядро і глибоку вкоріненість у національному ґрунті. Символ землі у франкомовних літературах (швейцарських, бельгійській, французькій) має синтетичну структуру, поєднуючи національно специфічне і загальнолюдське, прагматичне і сакральне, соціальне і міфопоетичне. Синтетизм символу землі виявляється і в поєднанні елементів різних напрямів та течій – реалізму, натуралізму, натуразму, неоромантизму.

У романі “Земля” Е. Золя символ землі виконує різні функції: сприяє розкриттю образів персонажів, рухає сюжет, зумовлює колізії, набуває всеосяжного значення та узагальненого смислу. Герої та їхні вчинки мотивовані передовсім ставленням до землі. Головний художній конфлікт побудований довкола проблеми володіння землею. Завдяки різноманітності функцій образу землі, його символічному змісту роман набуває епічного розмаху, стаючи широким полотном сільського життя. Ключова проблема “земля–людина” вирішується в романі Е. Золя згідно з естетикою натуралізму: автор показав нерозривний зв’язок людини із землею, їхню взаємозалежність, органічну єдність. Водночас у романі в межах натуралістичної поетики виявилися окремі елементи романтизму: міфопоетичне ставлення до землі, возвеличення її сакральної сили, містичного впливу на людину.

У творчості К. Лемоньє поєднані риси натуралізму, натуразму і неоромантизму. Символічне розуміння землі як життєвої основи Всесвіту допомогло письменникові надати стихії життя особливого вираження. Ядро мистецької концепції світосприйняття – протиставлення природи і цивілізації, що зумовлено вірою К. Лемоньє у сталий зв'язок людини і природи. Конотації Матері-Землі напрочуд різноманітні в романах К. Лемоньє, вони виявляють символічну опозицію початку та завершення життя, багатство специфікацій символу землі (земля-мати у романі “Кінець буржуа”, земля-жінка у романі “Закоханий”). Індивідуальний стиль К. Лемоньє, на відміну від “об’єктивного” і “наукового” викладу в романах Е. Золя, не позбавлений відкритої суб’єктивної позиції: детальні спостереження і документалізм оповіді поєднані з героїзацією персонажів, міфологізацією простору, відвертим захопленням автора природою і рідною землею. Тема землі в романі “У свіжому серці лісу” К. Лемоньє переосмислена в руслі натуразму. Символічне розуміння землі автор отожднює з природою, висловлюючи надію на досягнення ідеальної цивілізації, що повернулася до природного стану. К. Лемоньє зобразив героя творцем нового суспільства, а початок нової доби можливий, на думку митця, за умови постійного життєдайного контакту із землею.

Проблема ідентифікації героїв зі своєю “малою батьківщиною” у К. Лемоньє не виражена так гостро, як у творах Ш.-Ф. Рамюза, що можна пояснити особливостями політичного і культурного розвитку Бельгії кінця XIX – початку XX ст. К. Лемоньє тяжів до глобалізму у висвітленні проблеми “земля–людина”. Творчість письменника засвідчує таку особливість рецепції символіки землі в бельгійській літературі, як універсалізм у трактуванні влади землі над людиною.

Проблема “свій–інший” є домінуючою в національному образі світу, який створив Ш.-Ф. Рамюз. Символічне розуміння землі у цього письменника відповідає широкому узагальненню – земля як “petit pays”, мала батьківщина. Твори митця втілюють певну “модель життя”: з прадавніх часів існує органічний зв'язок поміж землею й людиною. Творчість Ш.-Ф. Рамюза засвідчує притаманний швейцарській літературі “відкритий” регіоналізм (усвідомлення цінності “свого”, його збереження на шляху до відкритості та глобалізації).

У романах Е. Золя, Ш.-Ф. Рамюза, К. Лемоньє віддзеркалено пантеїстично-метафоричне мислення етносу з особливим розумінням символіки землі. Встановлено роль символіки землі для художнього відображення національного характеру та образу світу: як літературний етнообраз символ землі виявляє національну специфіку художньої літератури Швейцарії, Бельгії, Франції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Будний В. Розгадка чарів Цірцеї: національні образи та стереотипи в освітленні літературної етноімагології : [Електронний ресурс] / Василь Будний // Слово і час. – 2007. – №3. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa>
2. Веретюк О. Скажи мені, хто я? (Проблема національної ідентичності літератури, літературного твору та його автора) / Оксана Веретюк // Слово і час. – 2005. – №12. – С. 69–72.
3. Волошин І. Метафора як регулятор процесів текстового породження у художній мові Л. Андрєєва / І. Волошин // Провідні лінгвістичні концепції кінця XX століття :

- тези Всеукр. наук. конф. (Львів, 26–27 листопада 1996). [За ред. Ф. С. Бацевича, Р. С. Помірка]. – Львів : Видавництво ЛДУ.– 1996. – С. 51.
4. *Воропаєва Т.* Образ світу, картина світу, світогляд, ідентичність в предметному полі українознавства: теоретико-методологічні засади : [Електронний ресурс] / Тетяна Воропаєва // Українознавчий альманах. – Вип. 1. – С. 21–26. – Режим доступу: www.pbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Lstud/fil/.../VoropayevaTetyana.pdf
 5. Гачев Г. Национальные образы мира. Общие вопросы. Русский. Болгарский. Киргизский. Грузинский. Армянский. / Георгий Гачев. – М., 1988. – 448 с.
 6. Гадамер Г.-Г. Батьківщина і мова / Ганс-Георг Гадамер // Герменевтика і поетика : [Вибр. Твори ; пер. з нім.] – К. : Юніверс, 2001. – С. 188–194.
 7. *Константинович З.* Компаративна імагологія території Балкан і Центральної Європи : [Електронний ресурс] / Зоран Константинович ; [переклад Наталії Кашперської]. – Режим доступу: <http://www.rastko.rs/rastko/delo/13116>
 8. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / [керівник проекту А. Волков]. – Чернівці : Золоті литаври. – 2001. – 636 с.
 9. Мифологический словарь / [под ред. Е. М. Мелетинского.] – М. : Сов. энциклопедия, 1991. – 736 с.
 10. *Мороз Л.* Триєдність як основа універсалізму (національне – загальнолюдське – духове) / Л. Мороз // Слово і час. – 2002. – №3. – С. 22–32.
 11. *Наливайко Д. С.* Сучасне порівняльне літературознавство як третій етап наукової компаративістики / Дмитро Сергійович Наливайко // Літературна компаративістика. – Вип. 3. Ч. 1. – К. : Видавничий дім “Стилос”, 2008. – С. 5–24.
 12. *Осадко Г. В.* Знакові образи-символи як стильові чинники в поезії її та прозі символізму (творчість П. Карманського) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.06 / Галина Василівна Осадко.– Тернопіль, 2006. – 22 с.
 13. *Ощепков А. Р.* Имагология : [Електронний ресурс] / А. Р. Ощепков.– Режим доступу: www.litdefrance.ru/199/1217
 14. *Рубцов Н. Н.* Символ в искусстве и жизни: философские размышления. / Николай Николаевич Рубцов. – М. : Наука, 1991. – 176 с.
 15. *Свасьян К. А.* Проблема символа в современной философии. (Критика и анализ). / Карен Араевич Свасьян. – Ереван : Изд. АН Армянской ССР, 1980. – 226 с.
 16. Словарь литературоведческих терминов / [под ред. Л. И. Тимофеева, С. В. Тураева.] – М. : Просвещение, 1974. – С. 349.
 17. *Хоткевич Г.* “Земля”. Повість О. Кобилянської. (Критична оцінка). / Гнат Хоткевич // О. Кобилянська в критиці і спогадах : збірник. – К. : Держлітвидав, 1963. – С. 104–147.
 18. *Dyserinck H.* Imagology and the Problem of Ethnic Identity / Hugo Dyserinck : [Електронний ресурс] // Intercultural Studies : Scholarly review of the IAS. – Spring, 2003. – №1. – Режим доступу до електронного ресурсу: <http://www/intercultural-studies.org/ICS1/dyserinck.shtml>
 19. *Leersen J.* National identity and national stereotype. / J. Leersen : [Електронний ресурс] – Режим доступу до електронного ресурсу: <http://cf/hum/uva/nl/images/info/leers/html>

Стаття надійшла до редколегії 22.10.2011

Прийнята до друку 02.11.2011

SYMBOL OF LAND IN CREATION OF THE NATIONAL IMAGE OF WORLD (BASED ON LITERATURE WRITTEN IN FRENCH)

Iryna Kushnir

*The Ivan Franko National University of L'viv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000,
e-mail: svitlit@franko.lviv.ua*

The study of the archetypal symbol of land in literature written in French contributes to expressing the peculiarities of Swiss, Belgian and French national literatures. The problem of the national identity in novels by K. Lemonnier, Ch. F. Ramuz and “La Terre” by E. Zola is examined through the symbolic vision of land.

Key words: archetypal symbol, ethnic image, national identity.

СИМВОЛ ЗЕМЛИ В СОЗДАНИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ КАРТИНЫ МИРА (НА ПРИМЕРЕ ФРАНКОЯЗЫЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ)

Ірина Кушнір

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000,
e-mail: svitlit@franko.lviv.ua*

Изучение архетипного символа земли в франкоязычных литературах способствует подчеркиванию национальной самобытности литератур Швейцарии, Бельгии, Франции. Сквозь символику земли рассмотрена проблема национальной идентичности в романном творчестве К. Лемонье, Ш.-Ф. Рамюза и романе “Земля” Э. Золя.

Ключевые слова: архетипный символ, этнообраз, национальная идентичность.